

vsak dan razen sobot, nedelj
in praznikov
Izreda vsak dan razen sobot,
nedelj in praznikov
Izreda vsak dan razen sobot,
nedelj in praznikov

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravniški prostori:
2657 South Lawndale Ave.

Office of Publication:
2657 South Lawndale Ave.
Telephone, Rockwell 4904

Cena lista je \$9.00

Entered as second-class matter January 16, 1933, at the post-office
at Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

CHICAGO 23. ILL. TOREK, 26. AVGUSTA (AUGUST 26), 1947 Subscription \$8.00 Yearly ŠTEV.—NUMBER 187

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in section 1103, Act of Oct. 3, 1917, authorized on June 4, 1918.

Amerika se skuša izogniti protikomunističnemu paktu

Pogodba glede obrambe zapadne hemisfere naj bi bila v soglasju s čarterjem Združenih narodov. Zbrisanje dolgov latinskih republik

Petropolis, Brazilija, 25. avg.—Združene države so udeležene v dramatični zakulisni borbi na ameriški konferenci, da ne bi bila pogodba glede obrambe zapadne hemisfere postala prikrit protikomunistični pakt, temveč soglasje z načeli čarterja Združenih narodov.

V tem trenutku je borba med pododbora, katerega tvorijo predstavniki šestih držav, predstavnik Amerike v pododboru je senator Vandenberg, republikanec iz Michigana.

Ameriški delegati so zaskrbljeni zaradi sedanje situacije. Italija so se na seji sinoči, ki je bila štiri ure, in razpravljali o načrtih, ki bodo predloženi konferenci ta teden. Zaključili so, da ne sme obrambna pogodba vsebovati ničesar, kar bi lahko opodkotalo čarter. Zavzeli so stališče, da je organizacija Združenih narodov, čeprav so njene potežkoče, potrebna in da jo je treba podpirati.

Glavno delo na sejah pododborja je prevzel Vandenberg. Argentina je zavzela stališče, da mora biti razlika med napadom ameriške države na ameriško državo, člani Organizacije Združenih narodov pa ne smejo biti razlikovani.

Los Angeles, Cal., 25. avg.—Tretja politična stranka, ki jo vodi Henry A. Wallace, kot predsedniškega kandidata, če bo nominiran, je bila ustanovljena na konferenci, katere so se udeležili predstavniki unije, civilnih in manjšinskih grup. Imenuje se neodvisna progresivna stranka. Glavni organizator in začasni načelnik je Hugh Bryson, predsednik unije mornarskih kuharjev in strežnikov CIO. V vodilnem odboru so uradniki unije Ameriške delavske federacije in bratovščine železniških spremnikov.

Rusi izpustili ameriške vojaške
Seoul, Koreja, 25. avg.—Ruske avtoritete v severni Koreji so izpustile tri ameriške vojaške, ki so bili aretirani 12. avgusta, ko so prečkali mejo med ameriško in rusko okupacijsko cono. Vsi bodo zaslišani v glavnem stanu poveljstva ameriške armade.

Washington. — Zvezna trgovska komisija je obtožila skoraj 50 jeklarsko industrijo "neustavne" navijanja cen z metodami, ki diše po "zaroti" in ki ciljajo na uničenje konkurence v tej industriji. Obtožba je naperjena proti American Iron & Steel Institute, sedežem v New Yorku. V tej instituciji je več desetletij bilo 50 jeklarskih podjetij. Komisija pravi, da so se jeklarski magnati organizirali v "neustavni" kombinaciji in "zaroti" na uničenje konkurence in za izenačenje cen. Med obtoženimi družbami so American Sheet & Tube, National Steel, Weirton Steel, Inland Steel in Jones & Laughlin. Zvezna trgovska komisija pravi, da bi bile vse te družbe "aktivne medsebojne konkurence", kolikor se tiče cen, "ako ne bi bile izognile s skovanimi 'zarotami'". To svojo obtožbo opira na dejstvo, da so vse ameriške družbe zadnjič naznailo povečanje cen.

VLADNA KOMISIJA OBTOŽILA JEKLARSKI TRUST NAVIJANJA CEN

Vse cene so bazirane na tako zvanem "pittsburskem" sistemu, ki je osrednja točka za določanje cen. Negleda kje je jeklo ali železo producirano, v katerem koli mestu na vzhodu, jugu, srednjem zapadu ali na zapadu, je cena isto kot je določena za pittsbursko produkcijo.

Ta monopolistična praksa je že stara. Pred 20 ali 25 leti je vlada "razbila" to prakso z odredbo, ki je prepovedovala monopolistično nastavljanje cen. Jeklarski magnati so se nekaj časa držali tega odloka s tem, da so razvili nove monopolistične metode. Ker pa so bile preveč komplicirane, so se zopet zatekli k stari praksi.

Zdaj jih je zvezna trgovska komisija pozvala na "razgovor", da se "opravičijo" in ji obljubijo, da se bodo "popoljšali", ako ne bodo imeli opravka s sodiščem. V Wall streetu se najbrže ne tresejo vsled te "obtožbe", kajti takih vladnih odredb se ne boje. Jeklarskemu trustu bi bilo mogoče priti do živega edino s podpravljenjem vse jeklarske industrije.

Domače vesti

Nov grob na vzhodu

Elizabeth, N. J.—Dne 7. avg. je umrl Emil Forman, star 84. Bil je dolga leta, od 1900 od 1935 tolač slovenskega, srbohrvaškega in nemškega jezika v naseljenem uradu na Ellis Islandu—v dobi, ko smo se Slovenci in Hrvatje najbolj priseljevali v to deželo. Prej je živel v Colorado—Primeru, Segundu in Terceru, kjer je bil poštar in tudi imel "homestead" 160 akrov zemlje. V Denverju zapušča poročeno hčer in vnuka, v East Orangu, N. J., pa dva sinova.

Iz Clevelanda

Cleveland.—Umrla je Terezija Knaus, rojena Osvald, stara 62 let, doma iz Lazi pri Kočevju, v Ameriki 43 let, članica SZZ. Tudi zapušča moža Johna, štiri sinove, poročeno hčer in sedem vnukov, v Crosbyju, Minn., pa sestro Mary Turk.—V Collinwoodu sta se poročila Donna Sabec in Vincent Metolonia, na St. Clairju pa Dorothy Stark, hčerka Jennie Lauricheve, in Henry Czynski.—Iz bolnišnice se je vrnila Ivana Tolar iz Collinwooda.

Muslimani pobijajo Hindute v Indiji

New Delhi, Indija, 25. avg.—Poročila pravijo, da razkačeni muslimani pobijajo Hindute in Sikhe na pakistanski strani razkosane province. Pobijanje je masčevanje za smrti več sto muslimanov, ki so bili umorjeni v provinci Punjab. Jawaharlal Nehru, predsednik vlade indijskega dominiona, je odletel v vzhodni del province.

Proslave obletnice osvoboditve Pariza

Pariz, 25. avg.—Čez 50,000 ljudi se je zbralo pred mestno hišo in proslavljalo tretjo obletnico osvoboditve Pariza, ki je bil štiri leta pod nemško okupacijo. Mesto je bilo v morju zavezniških zastav.

Obsodba korupcije v kitajski vladi

General Wedemeyer odletel v Tokio

Nanking, Kitajska, 25. avg.—General Albert C. Wedemeyer, poseben Trumanov odposlanec, je zaključil svoje delo na Kitajskem in s člani svoje skupine odletel v Tokio. Pred odhodom je objavil izjavo z ostro obsodbo korupcije v vladi generalisima Čiang Kajsaka.

Izjava z obsodbo je razburila člane vlade. V bistvu sliči oni, katero je podal general Marshall, sedanjí ameriški državni tajnik, pred povratkom domov s Kitajske, kjer se je eno leto zamar trdil v prizadevanjih za končanje civilne vojne.

"Na Kitajskem sem opazil letargijo in apatijo v mnogih krogih," pravi izjava. "Namesto reševanja perečih problemov sem slišal obdolžitve, da so zunanji vplivi odgovorni za kaotično situacijo. Kitajska vlada bo dobila zaupanje pri ljudstvu le, ako bo odpravila korupcijo in odstranila nesposobne ljudi z važnih pozicij. Kitajski komunisti, če so v resnici patriotje in zainteresirani v blaginjo dežele, naj bi se odpovedali uporabi sile za doseg svojih namenov.

Centralna vlada, ako hoče dobiti zaupanje ljudstva, mora takoj uveljaviti drastične politične in ekonomske reforme. Obljube ne zadostujejo, kajti potrebna je akcija. Očitno je, da vojaška sila ne bo izločila komunizma."

Wedemeyer je po prihodu v Tokio konfiriral z generalom MacArthurjem. Jutri bo odpotoval v Korejo, kjer se bo mudil nekaj dni, potem pa se bo vrnil v Washington, kjer bo predložil poročilo o svojem delu na Kitajskem predsedniku Trumanu.

Apel za pomilostitev Petkova pred sodiščem

Sofija, Bolgarija, 25. avg.—Odvetnik Nikolaja Petkova je naznanil, da bo vrhovnemu sodišču predložil apel za pomilostitev. Petkov je bil obsojen na smrt zaradi zarote proti domovinski fronti pod vodstvom komunistov, ki dominirajo vlado.

ČIKAŠKA PROGRESIVNA STRANKA V AKCIJI

Profesor Sears postal njen pravni svetovalec

VOLILCI BODO LAHKO IZBIRALI

Chicago. — Čikaška progresivna stranka, ki se je porodila iz znanega Wallacevega shoda, je presenetila vse tujakšnje politične kroge, ker je v zelo kratkem času zbrala čez 121,000 podpisov na petici, s katero je postavila polno listo okrajnih sodnikov za jesenske volitve.

S tem je progresivna stranka zagotovila čikaške volilce, da pri prihodnjih sodnijskih volitvah ne bodo imeli pred seboj samo ene kandidatne liste. Čikaški demokratje in republikanci namreč prakticirajo že več kot dvajset let "enotno fronto", kar se tiče okrajnih sodnijskih volitev. Sodnijske pozicije si namreč kar vnaprej razdele: demokratje toliko in toliko — večino, ker imajo v Chicagu močnejšo mašino, republikanci pa ostale. Na volišče so šli navadno samo "payrollerji" in njih "henčmani".

Pri letošnjih jesenskih volitvah bo v tem nekoliko drugače in bodo volilci lahko izbirali med progresivno in demokratsko-republikansko sodnijsko listo. To sicer le pod pogojem, da progresivna lista ne bo razveljavljena. V teku je namreč akcija s strani korumpiranih politikov, ki stremi za tem ciljem. To nameravajo doseči s tem, da državni volilni zakon tujmačijo tako, češ, da za sodnijske volitve prepoveduje "strankarsko" listo.

Ker se obeta vroč sodnijski boj, je profesor Kenneth C. Sears s Čikaške univerze prevzel mesto glavnega pravnega svetovaleca nove progresivne stranke, pri organiziranju katere je bil tudi vodilna osebnost. On je skozi več let tudi vodil sodnijsko borbo, s katero je njegova skupina končno prisilila državno legislaturo, da sprejela zakon za preuredbo kongresnih distriktov v smislu ustavne določbe.

Človeštvo potrebuje eno vlado

Vprašanje obstanka v atomski dobi

Chicago, 25. avg.—Robert M. Hutchins, kancelar čikaške univerze, je v radijski diskuziji dejal, da človeštvo potrebuje sedaj eno svetovno vlado v atomski dobi v interesu svojega obstanka. "V petih letih bodo druge države lahko izdelovale atomske bombe in mi smo zapravili že dve leti, ali 40 odstotkov časa, v poskusih za odvrnitve atomske vojne," je dejal.

Hutchins je omenil uvodnik v newyorškem listu Times z naslovom, da bo svetovna vlada končno ustanovljena. Dejal je, da se ne strinja z besedo "končno".

"Dospeli smo v končno fazo zgodovine," je rekel. "Storiti ne moremo nekaj začasnega zdaj in končno nekaj končnega. Potrebna je takojšnja akcija. Pisane na steni je jasno vsem. To je, združite se, ali umrite."

Drugi govorniki so bili Richard J. Finnegan, urednik in izdajatelj čikaškega lista Times, senator Hatch in profesor G. A. Borgese, tajnik odbora za sestavo svetovne ustave. Finnegan je kritiziral Rusijo, ker se poslužuje pravice vetiranja na sejah varnostnega sveta Združenih narodov. Dejal je, da Amerika ne sme opustiti naporov v prilog svetovnemu miru kljub ruskemu vetiranju in opoziciji.

Hatch in Borgese sta poudarjala, da ne more biti svetovnega mira brez zakona in ne zakona brez svetovne vlade.

Vojni veterani protestirajo proti vladi

Knox, Indiana, 25. avg.—Čez sto vojnih veteranov je s podporo prebivalcev protestiralo proti federalni vladi, ki je prodala hiše, katere bi morali dobiti, privatnemu spekulantu. Hiše so bile zgrajene v bližini tega mesta. Prodane so bile Arnoldu S. Levinu iz Loraina, O. On zahteva od veteranov dva do pet tisoč dolarjev za vsako hišno enoto, kar je pretirana cena. Ako veterani ne bodo plačali te vsote, bodo izgnani iz hiš.

Poljski vojaški v ameriški coni

Moskva, 25. avg.—Rdeča zvezda, glasilo ruske armade, poroča, da so ameriške avtoritete oborožile okrog 4,000 Poljakov, ki so prej služili v armadi generala Vladislava Andersa. Poljaki stanujejo v ameriških vojaških barakah v bližini Bambergja, ki je v ameriški okupacijski coni v Nemčiji.

VROČINA ZAJELA EVROPO; SUŠA OGRAŽA PRIDELKE

London, 25. avg.—Val vročine, ki je zadel vso Evropo—v nekaterih krajih najhujši v 50 letih—je povzročil velike gozdne požare po vsej Nemčiji in je povzročil taljenje snega in ledu na nekaterih francoskih Alpah.

Dalje je val silne vročine težko prizadel pridelke zlasti v Angliji in nekaterih drugih državah. Pomanjkanje dežja grozi, da se pojavi pomanjkanje vode in mleka, kajti suša je resno prizadela poljske pridelke in krmo. Ogrožen je pridelek krompirja in drugih pridelkov, do čim so žitni pridelki že izven nevarnosti.

Poročila iz vse zapadne Evrope o težkih posledicah vročine in suše se vzdržujejo. Poleg Anglije in Nemčije je deloma prizadeta tudi Francija, vse tri skandinavске države, Belgija in Holandska.

EKVADORSKI PREDSEDNIK ODSTAVLJEN

Obrambni minister Mancheno prevzel vodstvo vlade

FORMIRANJE NOVEGA KABINETA

Quito, Ekvador, 25. avg.—Dr. Jose Ibarra je bil odstavljen kot predsednik republike in 12 ur pozneje je odšel v izgnanstvo v Colombijo. Nestravna revolucija je izvedel polkovnik Carlos Mancheno, obrambni minister, ki je potem prevzel vodstvo vlade v imenu ekvadorskih oboroženih sil.

Odstavljeni predsednik je odletel iz Quita v Cali, Colombija, kjer mu je colombijska vlada dala zavetje. On je bil v izgnanstvu v Colombiji leta 1944. Takrat se je vrnil v svojo deželo in prevzel predsedniški urad po revoluciji, v kateri je bil režim dr. Carlosa del Ríu strmoglavljen. To je že tretja deportacija Ibarre. Njegov poskus za odstranitev Manchena kot obrambnega ministra je sprožil revolucijo, ki je povzročila preseceženje.

Mancheno je po prevzetju pozicije naznanil, da bo pozval Joseja Vicenta Trujillo, zunanjskega ministra in načelnika ekvadorske delegacije na medameriški konferenci v Braziliji, naj obdrži poziciji.

Ibarro je aretirala vojaška grupa, ki je prišla v predsedniško palačo. Straža je oddala en strel. Ko je bila informirana, da hoče vojaška grupa obklati predsednika, se straža ni upirala. Ibarra je potem podal izjavo, v kateri je dejal, da se je odpovedal predsedništvu v interesu miru v republiki, da bo lahko korakala po poti v svobodo in pravičnost, in da je izročil oblast obrambnemu ministru Manchenu.

Mancheno je naznanil, da bo sklical konferenco voditeljev političnih strank, da bodo ti lahko izbrali najboljši mož za ministra v novi vladi. Z odstavljenim predsednikom je odletela v Colombijo njegova žena. Za dvojico je bilo pripravljeno vojaško letalo.

Požar v premogovniku v Argentini

Buenos Aires, Argentina, 25. avg.—Petnajst rudarjev je izgubilo življenje in neugotovljeno število drugih je dobilo opekline v požaru, ki je nastal v premogovniku v pokrajini Neuquen. Požar so zanetili uhajajoči plini.

Stara pesem se ponavlja, ljudstvo pa plačuje.

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENTGLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE
JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodna na Zdravstveno društvo (izven Chicago) in Kanado \$8.00 na leto, \$4.00 na pol leta, \$2.00 za četrti let; za Chicago in okolice Cook Co., \$8.50 na leto, \$4.75 na pol leta; za inozemstvo \$11.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$8.00 per year, Chicago and Cook County \$9.50 per year, foreign countries \$11.00 per year.

Cene objavov po dogovoru.—Rokopisi dopisov in nenarodnih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošiljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement.—Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657 - 59 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Illinois

Tragedija dr. Furlana

O tragediji dr. Borisa Furlana, ki je bil prejšnji teden v Ljubljani obsojen na smrt, na tem mestu se nismo komentirali. Tudi zdaj se ne mislimo spuščati v detailje njegove zadeve, kajti podrobnosti obtožnice kakor tudi potek sodnega procesa nam niso še znane. Znano nam je le to, da je bila ob koncu zadnjega meseca postavljena pred vrhovno sodišče v Ljubljani skupina 14 intelektualcev, med njimi dr. Boris Furlan in narodni poslanec Franc Snoj in da je bil prvi obsojen na smrt, drugi pa na sedem let zapor. Obtoženi so bili zarote proti državi, sodelovanja s pobeglimi izdajalci in vojnimi zločinci, ki v tujini delajo načrte za nasilno strmovlavljenje ljudske vlade in intrigirajo proti novi Jugoslaviji, kakor tudi vohunstva v interesu tujih sil.

Kakšni so detailji te zarote in sodne obravnave, bomo morali počakati, dokler ne prejmemo iz starega kraja podrobnejše poročila, predvsem pa zapisnik sodne obravnave. Te vrstice pisemo predvsem radi tega, ker sta bila dva od teh obtožencev, dr. Boris Furlan in Franc Snoj, poznana tudi med ameriški Slovenci. Oba sta prišla med nas v zadnji vojni, nekaj mesecev po invaziji Jugoslavije. Oba sta bila v službi zamejne vlade, kar jima nismo šteli v zlo, dokler nismo izvedeli, kaj se tam v resnici dogaja, to je o junaški borbi Osvobodilne fronte, ki je po zrušenju "železnega zastora" v Londonu spomladi leta 1943 postala predmet velikega obdobjanja tudi v tej deželi.

Od obeh se je po preokretu v Londonu prvi postavil na stran Titovih partizanov dr. Furlan in pričel pisati navduševalne članke, v katerih je razkrinkaval tudi kraljevsko bando v Londonu—iste elemente, katerim se je bil udinjal po invaziji, ako ne že prej. Svoje govore je oddajal tudi po radiu za inozemstvo, v tem primeru za Jugoslavijo. Intelektualno je stal precej visoko nad Snojem. Njegovi članki, ki smo jih prinašali tudi v Prosveto, so bili temeljiti—najbrže preveč abstraktni za povprečnega čitatelja. Z drugo besedo, dr. Furlan ni zamenj nosil naslov profesorja prava. V argumentih je bil večkrat sijajen.

Na drugi strani je Franc Snoj na nas napravil vtis spretnega, precej sposobnega in oportunističnega klerikalnega politika, kakršne srečujemo v vsaki deželi. Zato se tudi dolgo ni mogel odločiti za pretrganje svojih stikov, svojega nagnjenja in svoje politike v zvezi s preteklostjo. Ta odlok je napravil precej pozno, ko je bila Titova in partizanska slava tudi v tej deželi na višku in ko se mu je končno zagabilo izdajalstvo in zločinstvo klerikalistov v Sloveniji in njih udinjane okupatorju. Odločil se je tik pred dvajseto uro in se podal v Slovenijo, "da reši, kar se rešiti da..." Po ustanovitvi prve slovenske vlade v Ajdovščini na predvečer osvoboditve je dobil resor prometnega ministra—sigurno dovolj velik dokaz, da so voditelji Osvobodilne fronte želeli njegovega sodelovanja, kakor tudi vseh njegovih pripadnikov iz predvojne dobe.

Ko smo prvič slišali, da je bil dr. Furlan postavljen pred sodišče in par dni pozneje tudi Franc Snoj, nas je ta vest zelo presenetila. Kar verjetno nismo mogli. Posebno smo se čudili radi dr. Furlana, ki je v Ameriki pred svojim povratkom v staro domovino napravil vtis iskrenega pripadnika Osvobodilne fronte in nove Jugoslavije, ki se je pričela porajati v tisti gigantični borbi med vojno. Med nami je bil znan tudi kot liberalen narodnjak in odlični profesor.

Kot je zadnji torek že omenil br. Milan Medvešek v svojem članku, smo že lani izvedeli, da sta bila dr. Furlan in njegova žena (zdaj je pokojna) po svojem povratku v stari kraj zelo razočarana. Baje vsled tega, ker dr. Furlan ni dobil visoke pozicije v vladi, na primer resor ministra. (Govorice so bile že pred njegovim povratkom, da si je te časti želela posebno gospa Furlan—biti žena ministra, ako ne predsednika vlade...) Znano nam je bilo iz raznih privatnih poročil, da sta se po svojem povratku oba začela obračati proti ljudski vladi in jo pričela odprto kritizirati. Na vse te govorce nismo polagali kakšne važnosti. Mislili smo si, ako lahko odprto kritizirajo in ruvarijo proti vladi, ne more biti tam takšne diktature kot klevetajo sovražniki nove Jugoslavije. Ampak kot govori prej omenjena obtožnica, je bilo to nekaj več kot klevetanje ali kritika! Kaj je bilo v ozadju, bomo izvedeli v bližnji bodočnosti.

Kolikor moremo presojati brez detaljnega ozadja tega procesa, je bila tragedija dr. Borisa Furlana v tem, ker je bil bodisi zelo prevečan koristolovec in srečelovec pa intrigant, ali pa intelektualce buržvaznega kova, ki ni mogel doumeti velike socialne revolucije, ki se vrši po vsem Balkanu in vsej vzhodni Evropi, kakor tudi ne velike revolucije, skozi katero koraka ves svet. Sploh je dvomljivo, da je dojel pravi, to je zgodovinski pomen velike osvobodilne borbe, čeprav se je po spremembi svoje politike in pripadništva med vojno pričel navduševati zanjo. Po vseh videzih je bil tisti njegov "preokret" gol oportunitizem, katerega pa je znal spretno zakriti.

V starem kraju ni nobenega raja, ker ga sploh ne more biti—tudi ga še ne bo! Po strahoviti vojni je prišla dve leti zaporedoma velika suša, ki mnogim krajem tudi letos ni prizanesla. Ljudem primanjkuje kruha, še bolj pa obleke in obutve. Toda polagajo se temelji za novo človeško družbo s ciljem čim večje ga blagostanja in pravičnosti za vse delovno ljudstvo.

Tragedija je, da dr. Furlan s svojimi pajdasi vred ni mogel vsega tega dojeti in se uvrstiti med graditelje nove Slovenije, nove Jugoslavije, marveč se je obrnil proti njim in pričel kovati zarote proti novemu redu. Postal je orodje notranje in zapadne reakcije, ki novi Jugoslaviji streže po življenju. Po povratku iz Amerike mu je vlada dala visoko mesto dekana pravne fakultete na ljubljanski univerzi. Toda namesto, da bi se vižvil v novo, sicer težko življenje vsled razbitosti dežele, velike suše in groženja na intrig s strani zapadnih kapitalističnih demokracij, se je obrnil proti ljudski oblasti in novemu redu ter se znašel ob—steni... Te tragedije je žal tudi nam.

Nekaj za šalo,
nekaj za res

Coraopolis, Pa. — Prav sedaj sem se spomnil, kakšno smolo mi je nekoč povzročil močan veter. Kadar bo začelo zopet rušenosti listje na drevju, bo minilo leto dni, odkar sem šel na kratek obisk k mojim sorodnikom v državo Ohio. Spremljali sta me moja žena in hči.

Kaj smo vse tam pili in jedli, ne bom obehal na veliki zvon, ker nočem nikomur povzročiti skomine, toliko bom pa le povedal, da je bil moj želodec zelo zadovoljen s postrežbo, ampak jaz ga nisem nesel počivat, kakor je to v navadi pri gospodi.

Poveznil sem klobuk na glavo in šel pogledat tamošnje farme. Vreme je bilo lepo in precej vetrovno, a v kratkem času so me nagnele precej daleč odnesle po tistih enoličnih farmah. Veter mi je pa vedno bolj izkazoval svojo moč, tako da sem moral klobuk držati, da bi ga ne odnesel. To pa je bilo zame prenaporno, zato sem klobuk prijel z obema rokama in ga potlačil prav do ušes. "Na, sitnost sitna, zdaj boš pa mirovali!" sem zarentačil. Zdalo se mi je, da je veter samo na to čakal, kajti začutil sem že tisti hip njegovo potrojeno moč in klobuk je odletel. Takoj sem vedel, da ne bo nikdar več na moji glavi, kajti nisem videl kje je pristal. Mogoče ga je pobrala kakšna lena vrana in ga odnesla na kakšno visoko drevo in v njem odgojila svoje črne mladice.

Vrni sicer nisem bil nevoščljiv klobuka, ampak ne rad podpiram lenobe, kajti splela si bi lahko bolj udobno gnezdo kot je moj klobuk. Zgledalo pa je, da ni bil veter zadovoljen samo z mojim klobukom, ampak misli odnesti tudi mene. K sreči pa sem opazil v bližini precej močan kol, zakopan v zemljo, in v trenutku sem bil pri njem in tako preprečil vetru njegove slabe naklepe, dočim sem svojega rešitelja tako tesno privil k sebi, kakor kakšen novo počen mošček svojo ženo. Sicer pa je veter kmalu spoznal, da se mu več ne izplača zaganjati vame, ker je videl, da se nahajam v dobrih rokah, zato je namah nehal divjati. Saj je bil že skrajni čas, kajti bil sem že do grla sit tistih trdih objemov.

Tedaj sem spoznal, kako silno moč ima veter na ravnini. Po čudežni rešitvi sem najprvo prisegel pri Mohamedovi bradi, ki je zdaj naš novi zaveznik proti komunizmu, da če bo še kdaj obiskal moje sorodnike, se ne bo iz mojega klobuka vrane nikdar več izvalile. V prisego sem tudi vpletel, da bom v bodoče bolj čislal naše pennsylvanske hribe, posebno tistega za mojim domom. Saj to tudi služi, kajti stoji noč in dan na straži in čuva moj dom pred viharjem. Še bolj je zanesljiv kot tisti angel varuh, ki ga je nekoč omenil v svoji pridigi neki hrvaški pop. Spominjam se, da nam je tudi kaplan pri verouku pravil o angelu varuhu, kako nas zvesto varuje pred hujšo. Ampak hrvaški pop je bil večji gentleman in strašil svoje

vernike z vragom celo v pridigi. Dejal je: "Ja znam zašto hodite vi ljudi, u crkvu. Ne strasite se vraga; ja vam kažem, da on vam ne može ništa učiniti. Znaite, da ima svaki čovjek svoga angela varuha, jer on vas tako čuva kao konjski rep konjsko prdico."

Resnica je, da je ta precej okrogla, ampak vragu precej okrnji njegovo moč, vendar pa je kljub tem on še vedno glavni cerkveni stebler. Kam sem zašel?! Saj nisem ničesar pri tistem kolu prisegel v imenu vrha in bo moja prisega veljala tudi brez njega.

Po tisti mali ceremoniji pri kolu, sem jo kar hitro odkuril. Svoje sorodnike sem našel v hlevu, ko je baš krmil čedo. "Ali ti ga je odneslo?" me je vprašal, ko je videl, da nimam na glavi klobuka. Vse drugo mi je bilo jasno in je celo vedel, da sem objemal tisti kol. Seve, ni bil prav nič ljubosumen name in priznal je, da je nekoč njemu veter odnesel samo klobuk, ampak tudi hlače.

Name ni njegova nezgoda napravila nobenega vtisa, čeda pa je močno otresala z glavami in tudi jezike je vtikala z ene nosi, nič v drugo. Mogoče, da je tako izražala posmeh. Trinogac pa je stal tam v kotu brez posla, kadar pa se bo pojavilo novo življenje v hlevu, bo pa ponovno zaposlen. Zapazil sem tudi, da je bilo pod obokom zatknjenih nekaj časopisov. Sorodnika sem vprašal, kakšne vrste časopisi so tam gori. "O, tisto pa je tista lažniva tетка A. D." Tako je dejal, jaz pa sem opazil, da mu ni nič kaj po volji, ker sem jo iztaknil pri njemu. Nato je tudi dejal, da zahaja k njemu že precej časa, a še danes ne ve, kako si je utrla pol v njegov dom. "Dvoje je mogoče: ali mi jo zastoj pošiljajo, ali pa je kdo plačal naročnino zame." "Sicer pa je ne čitam dosti, vendar pa tolika, da je šla moja vera po gobe. Resnico izvem šele iz drugih naših listov." Tako je pojasnil.

"Večerjati," sem zaslusal za tegel glas iz kuhinje. Kakor na povelje sva prekinila svoj pogovor in odšla na večerjo, a po večerji smo se še dolgo v noč razgovarjali. Drugi dan pa smo se poslovlili in odbrzeli s "brzecem". Ne bom poročal, kako smo se vozili proti domu, kajti moj dopis se bi preveč raztegnil.

Sedaj pa želim nekoliko poročati naši javnosti, kako smo se imeli na Ameriško-slovenskem dnevu v Pittsburghu. Take priredbe so precej privlačne zame, zato sem bil na določenem prostoru v West View Parku že med prvimi. Še dobro, da nisem šel tja že en dan prej, kakor tisti Ribničani na semenju.

Kmalu po mojem prihodu se je pričel polniti obširen park. Opazil sem precej znančev in prijateljev, še več pa sem jih pogrešal. Sončni žarki so me kmalu pognali v senco, od kjer sem opazoval igralce baseballa. Igra mi je ugajala, čeprav se toliko razumem nanjo kot zajec na bobno. Potem sem nekaj časa hodil naokrog in čas je dozoril za

naš program. Na odru se je prikazala miss Klun in zapela. Kako je pela, tega moje pero ne zna opisati. Želel sem, da bi bil Rockefeller in potem bi delde samo meni pelo vsaj dve uri na dan. Ampak to so bile samo moje pobožne želje.

Zanjo so sledile glasbene točke in govori, kateri pa so bili bolj kratki, a toliko bolj jedrnat. Proti koncu so pa začele polniti ozračje krasne slovenske melodije kot "Gor čez izaro...", ki so se izlivale izpod prstov poznanih tamburašev. Nastopila je tudi neka pevka, katere ime sem pozabil, toda njen glas je pričal, da ni prvič nastopila pred publiko. Pesem, ki jo je pela, sem slišal samo enkrat tako dovršeno peti, in sicer so jo peli Hrvatje po radiu.

Pred zaključkom programa je nastopil naš neutrudljivi društveni in kulturni delavec Anton Rednak. Da bi imeli veliko takih mladih mož kot je on! Moram reči, da veliko žrtvuje za narod in napredek v splošnem, za kar zasluži vse priznanje. On je apeliral na navzoče za denarno podporo za našo radijsko uro. Upam, da ne bo brez uspeha. Dr. Arch pa je vodil program in ga zaključil. Tudi on je veliko pripomogel k uspehu tega dneva.

Na koncu pa nekaj o kitajskem diktatorju. On je dobil od nas že milijardo dolarjev, a kakšen je rezultat? Tragičen! Radi denarja, ki mu ga daje Amerika, še vedno na Kitajskem teče kri. Isto tragedijo povzroča naš denar tudi na Grškem, v Palestini in tudi v Indoneziji, medtem pa vlada v tako zvanih "komunističnih" državah mir. Vse to je naperjeno proti Slovenom. Toda če bo šla naša zunanja politika dalje po tej poti, potem bo v bližnji ali daljni bodočnosti zagrmelo. Seve, Slovani se ne bodo dali s tako lahko pobiti kot podgane, kar so pokazali v zadnji vojni. Torej če bo v resnici zagrmelo, potem pa bo moral Bog ustvariti novo Evo in Adama. Mogoče bo imelo njuno potomstvo več soli v glavi, kakor jo imamo mi, potomci stare Eve. **Tone Kebe.**

Na obisku v Chicagu

San Francisco, Calif.—Vsem uradnikom v glavnem stanu SNPJ se želim zahvaliti za izkazano prijaznost, katere sem bila deležna, ko sem obiskala glavni stan.

Ker sem ravno bila na počitnicah v Chicagu, se nas je nekaj zbralo skupaj in imeli smo domači piknik. Ustavili smo se pri poznani družbenici in agitatorici Mary Udovich, ki živi blizu glavnega stana SNPJ. Vprašali smo jo, da bi nas ona kam peljala in ta dobra žena se je takoj odzvala, za kar se ji najlepše zahvaljujem.

Dospeč v glavni urad SNPJ nas je Mary predstavila službencu Raku, on pa nas je vodil iz urada v urad ter vse razkazal. Ker so prav tedaj pričeli tiskati časopis, sem jaz dobila prvo številko, katero bom imela za spomin.

Na počitnicah sem bila pri

sestrini Ani Simonič, s katero se nisva videli 34 let. Ona in njena družina me je zelo lepo sprejela in izkazala vso gostoljubnost. Razkazali so mi Chicago, Pulman, Joliet itd. Srečala sem rojake in rojakinje, med njimi tudi Mary Plut iz Pulmana in družino Konda. Imela sem prav dobre čase. Zahvaljujem se vsem za prijaznost!

Mary Stariha.

Odgovor in pojasnilo

Fontana, Calif.—Zadnje čase sem prejel nekaj pisem, tikajočih se dela, stanovanj, zemlje in cen v tem kraju. Ker ne morem vsakemu posebej odgovoriti pisмено, podajam malo pojasnila v Prosveti.

Glede dela ne morem dati povoljnega odgovora, ker živim na majhni kmetiji, in sicer že od časa, ko sem se naselil v to naselbino, namreč pred 20 leti. Torej mi ni znano, kako je z delom, če se ga dobi in kakšna je plača. V tem oziru se morate obrniti na kakšnega industrijskega delavca.

Stanovanje pa se dobi bolj težko, v lokalnem listu pa sem videl, da je na prodaj dosti stanovanjskih hiš, seve, cene si pa lahko sami predstavljate. Nekdo me je tudi vprašal glede oglasa v Prosveti in kako dobičkanostno je dobiti podjetje.

Moj odgovor je: Ako ste se odločili naseliti se v ta kraj, pridite sem in se na svoje lastne oči prepričajte in potem sami sodite.

Tu se nahaja jeklarna dobro znanega Kaiserja. Kar pa se kmetijstva tiče, sta dva glavna pridelka: sadjarstvo, namreč oranže, grozdne citrone (grapefruit), limone in grozdje, in koksčereja. V koliko je dobičkanostno, je pa težko reči, toraj je najbolje, da pridete sem in greste k tistim, ki se pečajo s koksčerejo, sadjarstvom itd. Oni vam bodo dali najboljše informacije.

Da je tukaj veliko stvari na prodaj, je resnica, saj so se zemljiški agentje in prekupčevalci pojavili v zadnjih nekaj letih v tem kraju kot gobe po dežju. Seveda, država jim dovoljuje pet odstotkov provizije. To je moj skromni in odkritosrčni odgovor, kateri je vreden upoštevanja.

Anton Blatich.

Obisk v Russelltonu

Pittsburgh, Pa.—Dobil sem počitnice za 14 dni in odločil sem iti na obisk k mojim stariim znancom in prijateljem v Russelltonu, Pa.

Najprvo sem se ustavil pri mojemu staremu prijatelju Jacobu Pompetu, kateri me je z veseljem sprejel, kakor tudi njegova družina. Prav lepa hvala za slovensko gostoljubnost!

Dne 10. avgusta sem se udeležil seje društva 365 SNPJ. Udeležba je bila zelo velika in imel sem priliko, da sem se sešel z mojim stariim znancom in prijateljem. Med njimi sem se pozdravil z Johnom Veharjem, Frankom Rometom in Frankom Jelinkarjem. Vsi trije so me vabil v avtomobil, da me odpeljejo na njih domove. Vsem prav lepa hvala za postrežbo!

V ponedeljek zjutraj pa me je J. Vehar zopet zapeljal nazaj v Russellton. S prijateljem Jacobom Pompetom sva nato obiskala še moje druge prijatelje v Russelltonu, in sicer Antona Vidica, Louisa Stocka in družino Gruđen. Povsod so me dobro postregli. Šli smo tudi na farmo k Cvajerju, kjer sem zopet užival vse gostoljubje.

John Vehar ima precej zemlje, poleg tega pa tudi dela v premogovniku. Zahvaljujem se tudi Ignacu Permetu. Tudi on ima težko delo. Hvala tudi Pavlu Vidmarju. Ob priliki se bomo pa zopet videli.

Anton Chater.

Priloge se za narodni dan SNPJ, ki se vrši v Clevelandu 29., 30. in 31. avgusta ter 1. septembra

Časovni komentari

MILAN MEDVEŠEK

Pasji dnevi
Svet tepejo vsakojake ge, zadnje tedne pa so nas še pasji dnevi. V Chicago kar hropi vročine, ki je menda vse dosedanje rekorde. Vročina sama na sebi ne nič hudega, če ne bi uničila pridelkov. Iz Evrope hajajo poročila, da je suša prizadela mnoge države. volj, da je strašna vojna evropsko ljudstvo na tla pravila ogromno škodo, so se zarotili še naravnosti.

Jugoslavija sicer ni tal prizveta vsled suše, veče nadalje potrebuje zlasti oblačila in obutvotelj, če niso še poslali svojcem, pošlji ga čimpr.

Posledice Trumanove doktrine
Naš predsednik je "doktrino" vbriznil upakci po vsem svetu, z v slovenskih državah.

bi naša zunanja politika poguma vsem, ki so pro mu redu, se ne bi tako zapletli v zaroto slovenski profesionalci, ki so bili pr kem obsojeni, med njimi na smrt.

Višek inferiornosti
Da se povprečnega tu drž precejšnja mera nosti ali inferiornosti, stvar. Nekateri skušajo to čustvo s tem, da se sil gleško govorico, pa ne Zep gladko ali pa ne. Čop menijo, če zatajijo svojo nost, bodo več šteli. Na nekateri pristni, toda n venci se še vedno izd Avstrije.

Značilna primera nosti pa je ta: Neki čl društva je bil določen sednika pogreba. Svoj govor je pričel tako: "E sestre, jaz sem po post hen mož, zato bom gov gleško, kajti če bi slove bil še manjši." Možičk veda ni zavedal, da je postal ne samo "manjši" pritlikavec.

Nov ameriški poslanik
slavil
V Jugoslaviji je na nov ameriški pos Cavendish Cannon.

pravi, da sta se prvič maršalom Titom v Zag govorila eno uro v nemšč tolmacha. Upajmo, da ni slank tako zagrižen so Jugoslavije kot je bil P kateri je intrigiral proti vladi od vseh strani in p jega od neprijateljskega ja med Ameriko in Jug

Grška tragedija se na
V nesrečni Grški divja no civilna vojna, prav za hujša z vsakim dnevom.

že, da bi ljudstvo pomele cionarnim režimom dne, če ga ne bi vzo Trumanova doktrina. V mu, da prihaja veliko ar ga orožja v Grčijo in da režim pobija gerile na rastejo gerilske vrste in hofašistom se že tako hlače, da javno prizna ne dobijo takoj še več bo po njih. Toda prej ali tudi v Grčiji zmaga volja!

Pred uvedbo
novih letalskih prog. K so priprave za uvedbo l go prometa med Beogra Sušakom. V tem mesecu bil tudi Dubrovnik zvez ogradom. Mednarodni promet je bil uveden le progi Zader-Zagreb-Brat Praga (štirikrat tedensko) ograd-Tirana (trikrat ted Sklenjene so tudi pogov uvedbo letalskega promet Rumunijo, Madžarsko in rijo. Doslej je potovalo njo z letali po 3500 potnik uvedbo novih prog se bo povečal na 5000 potnikov.

Veščak TVA predava farmerjem v šoli, Monticello, Tenn., kjer se je vršil petdnevni tečaj, ki ga je organizirala farmarska unija s pomočjo CIO. Unijski predstavniki so urgirali farmerje, naj sodelujejo z delavskimi unijami na jugu.

KRIVDA

FRANCE BEVK

(Nadaljevanje)

Ana je gledala široko, prepadeno, kot gleda človek v brezno. Počasi se je izvil beseda iz nje; bila je hripava, jedva slišna.

"Tvoj brat je umrl, kakor umre vsak človek."

"Ne," se je rogal Brdar. "Ni umrl drugače. Ali, zakaj je umrl tako nenadoma? Kdo je bil navzoč ob njegovi smrti?"

Ana se je prestopila še za korak nazaj. Bala se je Brdarjevega sključenega telesa, njegove velike glave, široke stoji in rok, ki so se iztezale krčevito, kakor bi jo hotele zagrabiti in zadaviti. Zadel je ob pult in se preplašila. Zamahnila z rokama in se obrnila proti predsedniku.

"Gospod sodnik, on laže!"

"Saj se ničesar dejal nisem," je Brdar ni izpustil iz oči.

"Znorel si! Norec si!"

"Povej, kdo je bil navzoč, ko je moj brat umrl? Še Jožeta si nagnala spat. Sama sta ga oblekla in položila na oder..."

"Stric!" je jeknil Jože, pred katerim se je odgrinjal zastor novih strahov.

"Gospodje sodniki, ta človek je norec!" se je Ana obračala do obrazov, ki so bili okameneli od začudenja. Marička se je zavijala v materino krilo.

"Mati, molčite!" je prosil sin.

"Kaj bo ničala!" je revnil Brdar v kletko. "Resnica naj se izpriča!"

Ana je bila v stiski. Morala je govoriti. Iz smrtnih sil se prihajale pretrgane besede iz nje.

"Gospodje sodniki... tako je bilo... Več let je bil bolan, tistega večera ga je prišlo slabo... Umrl je še ponoči..."

"Gospod sodnik," se je oglasil Brdar sredi besede, "tistega dne sem bil pri njih... Čufer, stokrat sem ti to povedal. Ali sem ti povedal ali ne?"

"Če praviš, da si mi povedal, že mora biti res," je odgovoril Čufer previdno.

"Prišel sem bil mimo hiše... Hude in trde besede sem slišal... Stopil sem v vežo..."

"Ne, ne! Jaz bom izpričal!" se je oglasila Ana. "Mene poslušajte!"

"Izpričaj! No, le izpričaj!"

"Saj ste mi pričali ubili! On bi lahko pričal."

"On bi lagal, kakor lažeš ti!"

"Povejte, Brdar," se je oglasil predsednik, "kaj ste videli?"

"Kaj sem videl? Stopil sem v vežo, takrat so me slišali. Prišla sta mi nasproti oba... Ta in rajni hlapec. Iz kamre sem slišal hropenje. Nista me pustila dalje..."

"Laž!"

"Gospod sodnik, lahko prisežem! Da je bolan, sta dejala. Hotel sem iti po duhovnika, nista me pustila..."

"O!" je jeknila Ana.

"Nista me pustila, sem dejal, in ponovim še enkrat. 'Saj ne more govoriti,' sta rekla. 'Po zdravniku pojdi,' sta mi ukazovala... Jaz sem se iztrgal in bežal v kamro. Ležal je v cunjah, vznak in take oči je imel," je kazal Brdar svoje velike stisnjene pesti. Ana je zamižala. "V dno duše me je zgrabilo, zato sem letel, kar se me nesle noge..."

Brdar je otrnil solzo in onemel. Nastal je molk. Ana je zbirala besede, vendar tudi ona ni mogla spregovoriti.

"In potem—kaj se veste?"

"Ničesar," je dejal Brdar. "Vrnili sem se brez zdravnika, moj brat je že ležal na mrtvaškem odru. Poslali so me proč, da bi nihče ne bil navzoč..."

"Gospodje... ga je prekinila Ana. "Ni bilo tako!"

Predsednik je vprašal Jožeta: "Kje ste bili vi tisto noč?"

"Slišal sem vpitje," je odgovoril Jože jedva slišno. "Prišel sem, a so me napodili spat..."

"Ali je tudi oče vpijal?"

"Sprva tudi, pozneje samo mati..."

Predsednik je premeril Ano z globokim pogledom, v besedah je bilo toliko ostrosti, da je ženska strepetala ko šiba.

"Ana Seljakova, čudne stvari smo slišali; kaj pravite vi na to?"

Ana je padala v prepad. Z obema rokama se je oprliela otroka, nato ju je sklenila, kakor da moli in prosil.

"Gospodje sodniki, poslušajte! Resnico bom govorila... Vse tako, kakor se je zgodilo... Moj rajni... moj mož je slutil, da med menoj in hlapcem ni vse tako, kakor bi moralo biti..."

Dobil naju je... Razburil se je... Hude besede smo si rekli, to je resnica... Nesla sva ga v posteljo, nato je umrl... Nisva se ga dotaknila..."

"Ne verjamem, da se vajini prsti niso zapili v njegov vrat," jo je ugriznil Brdar. Poslil se ga solze, premagoval je ginjenost.

"Ubogi moj brat!"

Na te besede je nastal grozen molk. Iz te tišine je odmel le glas državnega pravdnika, še ta je rahlo trepetal.

"Ana Seljakova, težek sum je padel na vas. Pridržati vas moramo, dokler se ne prepričamo o vaši morebitni nedolžnosti. Odpeljite jo v zapor!"

Ana je razumela in vendar ni mogla razumeti. Stala je kakor v tla ukopana; srce ji je nehalo biti. Počasi je premerila navzočne, da se po njih obrazih prebrča, ali so te besede veljale nji. Predramila se je v spoznanje.

"Kaj sem storila?"

"Odpeljite jo!" je velel predsednik.

Ana je spoznala, da ni pomota. Oklenila se je deklice in se obrnila do sina in do Brdarja: "Vi ste me zapeljali!"

Odtirali so jo od deklice, ki je ostala sama sredi prostora, in jo odpeljali. Maričkin glas je vpijal za njo: "Mati!"

"Odpeljite deklico!" je ukazal predsednik. Predsednik mu je prikimal.

Brdar je hotel iti, a se je ustavil še enkrat. Pogledal je na Jožeta in stopil do kletke. "Težko mi je, Jože!" je dejal in solze so ga premagale. "Težko mi je, kakor mi je nikoli ni bilo."

Hotel mu je stresti roko, a se je skozi ograjo dotaknil le njegovih prstov. "Ti rajši ostani tu, nam doma bo težje živeti."

Jože je ostal sam med sodniki. Njegove oči so zbegane iskale po prostoru.

(Dalje prihodnjik.)

Mati

Miodrag Djurdjević

(Odlomki)

V jeseni ena in štirideset—spominjam se: veter potegne, pred hišo padajo jabolka z drevesa in se kotijo po bregu; ali pa je noč, vse je mirno, slišim samo jabolko, ki pada skozi listje in veje, pa težko udari na zemljo—da, vem, jesen je bila. Tedaj mi pravi moj mož Rade:

"Mara," pravi, "pridi no sem."

Prišla sem. Stojiva pod jablano, on se je prijel z roko za vejo, pa jo spet izpustil in si začel zvijati cigareto.

Gledam nekam v stran, pa mi pravi:

"Ali slišiš, Mara?" pravi, "kako ponoči grmijo topovi?"

"Slišim."

"Gotovo se nekje bijejo?"

"Bijejo se—kajpada!"

"In ljudje padajo, ni da bi si si človek tajil, ljudje umirajo."

"Prišel je čas umiranja, Rade," sem rekla, "menda je tako sojeno: živ ne moreš pod zemljo!"

Tako sva stala. Jabolka so padala z drevesa in Rade je gledal za vsakim, ko je izginjalo v travo.

Molčala sva.

"Ali veš," mi pravi, "da jih je sinoči iz naše vasi deset pobegnilo, da se gredo boriti?"

"Pa če so šli, saj je prav tako. Ko bi bilo odšlo onih petdeset,

ne bi jih bili pobili Italijani, ko so prišli skozi vas!"

Odkajal si je, vrgel cigareto v stran in mi pogledal v oči:

"To pomeni, da naj grem tudi jaz, kaj?"

Nisem mu odgovorila.

"Večraj so me nekateri vabili," pravi, "Pojdi z nami!" so rekli. 'Italijanska in ustaška vojska gresta proti naši vasi: umaknimo se, da nas ne pobijejo kakor stare ženske.' To noč bi bilo treba iti na pot!"

"Dve srcaj imaš," mu pravim. "In zima se približuje—vzemimo odejo. Toda puške nimam," sem rekla, "kje boš dobil puško?"

"To je najina stvar—jo bomo že dobili... Toda mar naj grem? Zdej sem s teboj tu pod jablano, šele pred petimi meseci sva se poročila, a kdo ve, kakor bo pozneje: praviš, da naj grem?"

"Ni drugače, Rade—taka je usoda."

"A ti?"

"Kaj jaz! Čakala te bom, dokler se ne boš vrnil."

"Vsi se ne bodo vrnili!" mi pravi.

"A kaj onih petdeset," sem rekla, "oni niso niti odšli!"

Mračni se, midva pa stojiva. Spet si je zvijal cigareto.

"Vidiš, Mara," pravi, "z nama je tako. Vzela sva se, kupila sva kravo in mislila sva—tako sva mislila: kravo imava. Eno sva kupila, kupila bova še drugo. Potem bodo prišli otroci. Okrog hiše bom napravil ograjo—saj se spominjaš? Tudi vodnjak bi

lahko izkopal: ali se spominjaš, Mara?"

"Spominjam se," sem rekla, "na vodnjak se spominjam: 'K letu bom izkopal vodnjak, Mara,' si rekel, 'da ne boš nosila vode tako od daleč!'... Tako si rekel."

"Ej..."

"In ko sem ti kupil glavnik, rdeči glavnik iz mesta: ali še pomniš?"

"Nosim ga, je še cel."

"In opanke, ki sem ti jih prinesel, še hraniš, kajne? Nové gumaste opanke."

"Ti bodo za zimo."

"In praviš, naj bi šel? Ponoči boš ležala in topovi bodo grmeli: padel je moj Rade, boš pomislila, padel je! Teden dni po najini svatbi se je začela vojna. Pol leta zatem pa je padel moj Rade—ali ne boš mislila tako?"

"Bom."

"In jokala se boš?"

"Kadar me nihče ne bo videl."

Tedaj me je objel in mi je rekel: "Mara, ubožica—čemu to? Šele pet mesecev..."

Odšel je tisto noč.

Minil je mesec dni in nekdo se je plazil okoli okna.

"Jaz sem—Rade!" pravi, "odpri!"

Odprem mu. Pride v sobo, ves blaten, raztrgan, shujšan. Dala sem mu jesti.

"Prišel sem," pravi.

"Vidim."

"Pa me ne vprašaj, kako?"

"Saj boš sam povedal."

In povedal mi je:

"Odšel sem se boriti," mi pra-

vi. "Puške nisem dobil: vzel jo boš sovražniku, so mi rekli. Res sem jo vzel. Toda jaz sem mislil: greš v boj, napadaš, vpiješ hura—potem nekateri ostanejo živi, drugi padejo—in nato očistiš puško, pa spraviš samega sebe spet malo v red in tako naprej. V resnici pa je čisto drugače! Boja ni! Bojuješ se neprestano, podnevi in ponoči. Nobenega počitka, hrane ni, pet dni nisem jedel. Ranjen sem bil. Bos hodim, saj vidiš! Moji opanki so razpadli. Niti enkrat se nisem pošteno naspal."

"Težko je," sem rekla. "Ljudje trpijo."

"Težko je. Po petih dneh sem si rekel: Rade, prišel je čas, ko boš moral umreti. Če ne umreš danes, boš umrl jutri. Zato pa hočem vsaj enkrat še videti svoj dom! To sem ves čas mislil: ko bi le še enkrat prišel domov, pa kakor koli bo potem!... Glej—in tako sem prišel."

"Kje so pa drugi?"

"Ostali so... v hribih."

"In ti si sam—pobegnil?"

"Ne," pravi, "mnogo nas je bilo. Bil je edej z velikimi brki, Adam mu je bilo ime. Pa je rekel: 'Tovariši, ali vidite?'

'Vidimo,' smo rekli. 'Od tod ne bo nihče odnesel glave!' Res, težko da jo bo kdo odnesel!'

'Niti puške nima vsak,' pravi on. 'A Italijani, a Nemci? Kako bi se mogli mi meriti z njimi?'

Pa ko bi bilo še samo to,' pravi. 'Toda bojujemo se proti lastnim bratom! In to je greh! Brat je navalil na brata...'

'Temveč,' pravi, 'pobegnimo vsi k njim—k našim bratom! Tam bomo lahko počivali, tam bo vsega dovolj... Kdor hoče pobegniti nočjo,' pravi, 'naj se pripravi!'

In šel sem tudi jaz z njimi, samo toliko, da pridem od tam. Malo sem zaostal, pa sem se splazil v stran in se skril, dokler niso izginili. Tako sem prišel domov, Mara!"

Čez tri dni so ga odpeljali. Prišli so Italijani in z njimi star Srb, brezzob, s pobešenimi brki:

"Rade Filipović," je zasedljal, "partizan!"

"To sem jaz," je rekel Rade.

Potem so ga zaprli. Šla sem k tistemu Arsi—trideset svinj ima.

"Moža so mi zaprli!" sem rekla.

"Vem."

"Brat," sem rekla, "prišla je zadnja ura za nas, Srbe: če si ne bomo pomagali drug drugemu, bomo izginili!... Reši mi moža!" sem rekla.

"Ne morem," pravi, "kdo pa ga je silil, naj gre?... Jaz," pravi in se smeje, pa se mi približuje, "ko bi jaz imel tako mlado ženo, ne bi šel nikdar v boj! Mlade žene človek ne zapušča! Mlada žena..."

Dovolili so mi, da vidim Rade, preden ga ustrelje. Govorila sva skozi okno.

"Mara," mi pravi, "zbogom!"

Potislil je svoje vroče roke skozi rešetke in prijel sem njegove prste.

"Moja duša je polna besed," mi pravi, "toda nisem sam, mnogo nas je tu! Ob zori pojdemo vsi! Dokler sem živ, nisem bil junak," mi pravi, "pa naj vsaj umrem junako!"

Potem sva šepetala. Poleg mene se je sprehajal stražnik.

"Vidiš, Mara," pravi, "zdej ne boš imela nikogar, da bi ti izkopal vodnjak! Nosila boš vodo, ubožica, pa pričakujete otroka! In ne pravi otroku," mi je rekel, "da je njegov oče pobegnil. Reci mi: sinko, oče je padel za svobodo! Tako..."

"Dobro," sem rekla.

Potem mi pravi:

"Glavnik je še cel, daj, da ga pogledam!"

Ko sem hotela že oditi, mi je dejal:

"Mara, lahko bi že obula opanke! Vidiš, povsod leži slana!..."

Starka Kosa je bila moja najbližja sosedka. Včasih sva stopili pred hišo in se klicali:

"Oooj Mara!"

"Oooj..."

Nekega dne je prišla k meni. Sedla je, vzdihnila in začela jokati.

"Tetka Kosa," sem ji rekla, "taka je usoda. Dva sina si izgubila, res je. Jaz sem izgubila moža. Obe bi se morali jokati, ker niso padli kot junaki, temveč so jih prišli tu... Morda ti morem kaj pomagati?" sem rekla. "Sama ne morem. Reci mi," kot da sem tvoj otrok."

"V katerem mesecu si, Mara?" me je vprašala nepričakovano.

"V osmem. Vidiš," je rekla, "jaz sem se mlada poročila. Moj rajni mož—dobro da je umrl, da ne vidi teh nesreč—me je nosil na rokah. Kakor za grlico je skrbel zame... moj mož. Ti pa—v osmem mesecu, praviš?"

"Tako mislim."

"Pred sedmimi ali osmimi dnevi," pravi, "starka Kosa, 'sem šla k sorodnikom tja v ono vas. Pridem tja: Italijani, ustaši, naši—prav kakor tu. Dobro. Hiša mojih sorodnikov je v hribu, pa vseh teh sploh ne vidiš. Tako so minili štirje dnevi. Bilo mi je lepo. Snaha je bila v osmem mesecu—kakor ti, njen mož je bil v vojni ujet, odvedli so ga v ujetništvo—snaha mu je stregla. Prišla je noč, ona joče, jaz pa jo držim za roko in jo tolažim: 'Snaha, hčerka moja, vrni se bo! Vrnili se bo. Tudi Lahi ne bodo vedno tu. Jaz pomnim ono vojno—ljudje se vendar ostali!'

"Potem smo nekega dne zagledali dim na robu vasi. Kadi se. 'Nekdo je zažgal seno!' so rekli. 'Megla je legla na zemljo,' pravi drugi. 'Ne,' pravi tretji, 'znamenja dajejo! Nisem ga vprašala, kakšna znamenja. Prišla je noč in iz dima se dvignejo plamen! 'Vas gori,' so rekli zdej, 'vas gori, ljudje!'

Plamen je šel vse bliže k nam in kar naenkrat se pojavijo Italijani in ustaši. V hiši ni bilo nikogar, samo snaha in jaz. Vstopijo; molčijo. Na zidu visi podobna, ustaš jo smame s puškinim kopitom in jo raztrga. Zabode nož v slamnjačo. In nič ne govori. Tam je stal vrč z vodo—razbijejo ga. Neki ustaš stoji poleg mene, nasmeje se, pa me udari s kopitom—izgubila sem zavest."

Ne vem, koliko časa sem tako ležala. Zavem se, pomanem si oči—soba je polna Italijanov. Smejejo se. V sredi sobe leži snaha, bela kakor zid, a neki Lah ji skače po trebuhu in vriska! Skakal ji je po trebuhu. A sirota je bila že mrtva: malo krvi ji je priteklo iz ust. Zamrežim in se pritažim, dokler nis odšli..."

A prejšnjo noč sva se pogovarjali: 'Zakaj vse to?' je vprašala. 'Vzela sva se, še tri tedne nisva bila skupaj in mož je odšel! 'Naši grehi so veliki,' sem rekla, 'to je pokora.' 'Pa ti, Kosa,' me je vprašala, 'ali si ti tudi ostala tako sama? 'Šest let, ne eno—šest! 'Pa ti je bilo težko? 'Težko, hčerka.' 'Veš, tetka Kosa,' se stiska ona k meni, 'moj Branko je bil tako sramežljiv! Podnevi se mi ni upal pogledati v oči, kar rdel je in umikal pogled. Ko je odhajal, se je malo sprostil. Tak je bil... Zdej pa se gotovo kesa: Zakaj, si misli, nisem svoje ljubljene stalno privajal k sebi!... 'Ko se bo vrnil, te bo že privjel k sebi, nikar ne joči!... Tako sva se pogovarjali tisto noč..."

Starka Kosa je vstala, da bi šla:

"Mara," mi pravi, "rekla sem ti, tako da boš vedela. Če se bo začelo tudi tu—ne čakaj. Pobegni!"

"Pobegniti? Naj te ne dobe žive. Pojdi, kamor hočeš. Umri na poti, če ne boš vzdržala, samo ne čakaj jih. Ne čakaj jih tu, ubili te bodo."

Minilo je nekaj dni in skozi vas so prišli neki ljudje. Otroke nosijo na rokah, ta ali oni žene svinjo pred seboj:

"Lahi požigajo," so rekli, "vse so požgali."

"Pa kam bežite?" so jih vprašali.

"Ne vemo," so dejali, "čim dalje."

"Prišel je čas," sem pomislila. Imela sem v vasi tovarišico, mlado dekle. Šla sem k njej:

GIVE TO FIGHT

AMERICAN CANCER SOCIETY

"Jela," ji pravim, "ali greva?"

"Kam?" pravi ona.

"V boj," ji rečem jaz, "greva se boriti!"

Odločila se je, da bo šla. "Nisem mislila na to," pravi, "toda če moreš ti—taka—grem tudi jaz!"

Že sva čutili dim. Požigali so okoli nas. Odpravili sva se, pa se spomnim: kaj pa krava—ali jim bom kravo pustila? Odgnala sva tudi kravo.

Pridružili sva se beguncem: vse kriči, otroci jočejo, krave mukajo. Ob poti sede žene, podptle so si glavo z roko in molče. Ena joče: "Moji otroci so ostali tam!" Hotela se je vrniti, toda druge ji niso dale: "Kaj boš hodila tja, vse je zgorjelo! Mlada si, še boš imela otroke, reši vsaj sebe!"

Gremo nekaj časa in jaz pravim Jeli: "Jela," pravim, "medve se greva boriti. Ti ljudje pa hočejo le zbežati in morava se ločiti od njih in iti svojo pot."

Zapustili sva jih in šli sami, pa sva srečali na poti Italijane. Skrili sva se v neko grmovje in tudi kravo sva poglali—naj gre. Italijani so odgnali kravo, medve pa sva šli dalje.

Začel je padati dež, pomešan s snegom. Mračni se. Sami sva. Zatečeva se pod neko drevo in prenočiva pod njim. Vso noč sva trepetali. Zeblo naju je.

Tako so minili trije dnevi. Ti dan mi pravi Jela:

"Mara," mi pravi, "jaz ne rem več! Glej, sneži, začel je zima. Tri dni že hodi vlačni in morda bova morali tri dni. In kaj potem? Isto: sneg in glad!... Ko b nekam, kjer bi se mogli počepiti, bi še vzdržala. T sama veš: vse bo zamel sneg. Treba se bo boriti. Le kam šla ti v teh hribih?... Ne, vi, 'vrniva se domov!'"

"Jaz se ne vrnem!"